

Eesti inimarengu aruanne 2019

Autor

2019-06-30

Sisukord

Sissejuhatus	5
Eessõna	5
Eessõna	5
Demokraatia ruum	5
Avatud valitsemise partnerlus	5
1 Aruteluruum	7
Sissejuhatus	7
1.1 Kultuuri enesemääratlus	7
1.2 Ühiskondlik-poliitiline diskussioon digitaalses avalikus ruumis . .	7
1.3 Eesti noored virtuaalses arvamusruumis	7
1.4 Ajakirjanduse kujundatav digitaalne aruteluruum	7
1.5 Ekspertide roll ja staatus Eesti ühiskondlikes aruteludes	7
2 Regionaalruum	9
Sissejuhatus	9
2.1 Elamistingimused ning riiklike eluaseme toetuste ruumiline jaotumine	9
2.2 Linnade, eeslinnade ja ääremaa geograafiline paiknemine	9
2.3 Keskuse ja ääremaa kujunemine ja kujundamine viimase 30 aasta jooksul	9
2.4 Autostumine ja ligipääsetatuvuse muutused Eestis	17

3	Loodusruum	19
	Sissejuhatus	19
3.1	Looduskeskkonna kasutamine	19
3.2	Looduskeskkonna mõju inimestele ja ühiskonnale	19
3.3	Looduskeskkonna kujundamine avalikuks kasutuseks	19
3.4	Kaasarääkimise võimalused avaliku ruumi kujundamises	19
4	Linna- ja arhitektuurne ruum	21
	Sissejuhatus	21
4.1	Avalik ruum ruumiloomes	21
4.2	Kultuuripärand ja ruumikvaliteet	21
4.3	Aktivism ruumiloomes	21
4.4	Ruumiandmete roll planeerimises	21
5	Tulevikustsenaariumid	23
5.1	Mitu kodu on mu kindlus	23

Sissejuhatus

Eessõna

Eessõna

Demokraatia ruum

Avatud valitsemise partnerlus

Peatükk 1

Aruteluruum

Sissejuhatus

- 1.1 Kultuuri enesemääratlus
- 1.2 Ühiskondlik-poliitiline diskussioon digitaalses avalikus ruumis
- 1.3 Eesti noored virtuaalses arvamusruumis
- 1.4 Ajakirjanduse kujundatav digitaalne aruteluruum
- 1.5 Ekspertide roll ja staatus Eesti ühiskondlikes aruteludes

Peatükk 2

Regionaalruum

Sissejuhatus

- 2.1 Elamistingimused ning riiklike eluaseme toetuste ruumiline jaotumine
- 2.2 Linnade, eeslinnade ja ääremaa geograafiline paiknemine
- 2.3 Keskuse ja ääremaa kujunemine ja kujundamine viimase 30 aasta jooksul

Bianka Plüschke-Altof (Tallinna Ülikool), Bradley Loewen (Tartu Ülikool), Kadri Leetmaa (Tartu Ülikool)

- Viimase kolmekümne aasta jooksul on Eesti ääremaastumise tulemusel jagunenud suuremateks linnapiirkondadeks ja ülejäänud riigiks.
- Ääremaastumisel on objektiivne ja subjektiivne mõõde, mis vastastikku võimendavad teineteist.
- Eesti regionaalpoliitikas ELi suundumuste eeskujul piirkondade konkurentsivõimele keskendumine ei ole piisav ääremaastumise ümberpööramiseks, sest koha ääremaa-staatuse seab oma piirid.

Viimastel kümnenditel on enamikus Kesk- ja Ida-Euroopa riikides süvenenud ühiskondlik ja ruumiline polariseerumine (Lang ja Görmar 2019). Eestis on kasvanud piirkondlik ebavõrdsus ning suur osa Eesti asustussüsteemist – varem majanduslikult ja sotsiaalselt elujõulised väikelinnad ja maapiirkonnad – on muutunud riigisiseseks ääremaaks. Kuna enamik töökohti asub suuremates linnades, lahkub maalt aina rohkem inimesi, eriti noorem põlvkond. Üha raskem on tagada elutähtsate teenuste võrdne kättesaadavus kogu riigis, sest ääremaade rahvastik väheneb ja vananeb ning üksikutes keskustes ja nende ümber toimub samal ajal kiire linnastumine. Siinses artiklis lähtume küll Eestis juurdunud käsitusest, mille kohaselt ääremaastumine tähendab väljarännet ning töökohtade ja teenuste kadu (Eesti Koostöö Kogu 2010), kuid samas rõhutame, et need objektiivsed protsessid on läbi põimunud ääremaade subjektiivse häälmärgistamisega. Lisaks väidame, et neid protsesse võimendab konkurentsivõime parandamisele keskenduv regionaalpoliitika, mis ei ole aidanud piirkondlikku ebavõrdsust vähendada, sest juba ainuüksi ääremaa-staatus ja -kuvand piiravad kohtade konkurentsivõimet ning protsess üha süveneb iseeneslikult.

2.3.1 Rahvastiku vähenemise ja ääremaastumise tsükkel taastoodab iseennast

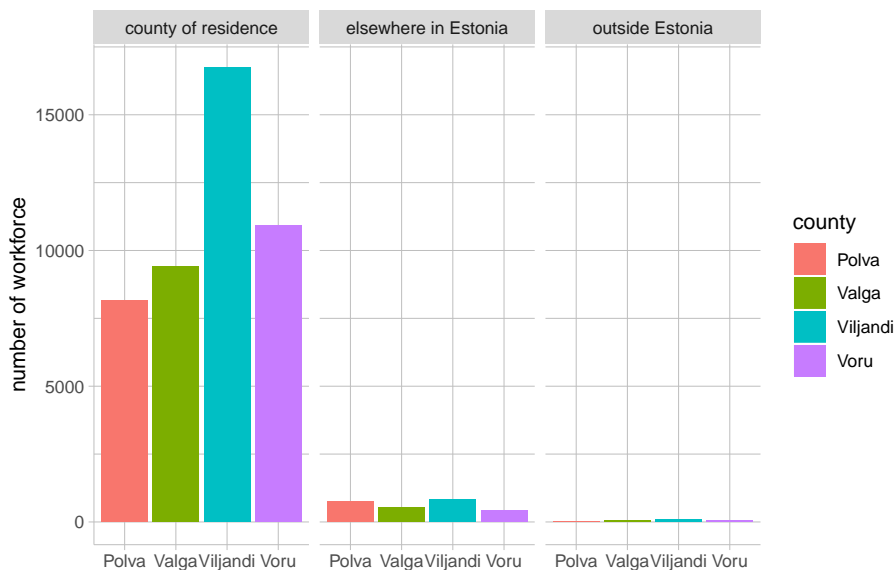
Piirkondade süveneva ebavõrdsuse kõige selgem ilming on majandusliku ja inimekapitali koondumine Eesti suurematesse linnapiirkondadesse. Kui Tallinna ümbritsev linnaline ala (Harjumaa) välja arvata, vaevas kõiki teisi maakondasid aastatel 1995–2016 rahvastikukadu. Sel ajavahemikul kasvas Harjumaa elanikkond 6% ja Tartumaa olukord oli suhteliselt stabiilne (rahvastikukadu 5%), samas kui ülejäänud maakondades vähenes rahvaarv märkimisväärselt – 11–26% (joonis 1). Lisaks suurematesse linnadesse elama asumisele on oluline roll ka väljarändel teistesse riikidesse, mida lihtsustas Eesti liitumine Schengeni alaga 2004. aastal. 2011. aasta rahvaloenduse andmetel töötas välismaal 3% (Harjumaa) kuni 8% (Pärnumaa) Eesti maakondade elanikest (REL 2011). Käsikäes rahvastiku koondumisega toimus sisemajanduse kogutoodangu (SKT) piirkondlik polariseerumine. Aastatel 1995–2016 soosis majanduskasv Harjumaad, mille panus SKTsse suurenes 54%-lt 64%-le. Ka Tartumaa panus SKTsse suurenes, muude maakondade oma aga vähenes ning suurim oli langus Kirde-Eesti tööstuspiirkondades. Selle tulemusena on lisaks väljarändele laialt levinud ka maalt linna tööle käimine, mida teeb 28% elanikkonnast ehk 380 000 inimest (Ahas, 2011).

FIGURE 1 HERE

Need üldised suundumused kinnitavad, et piirkondade polariseerumine on Eestis objektiivne tõsiasi (Annist 2017; Noorkõiv 2009). Asustussüsteem on üha enam kaldu suuremate linnapiirkondade või koguni üksnes pealinna piirkonna suunas. Üleilmse linnastumise taustal on Kesk- ja Ida-Euroopa maades ning mujalgi Euroopas selgelt dokumenteeritud piirkondliku ebavõrdsuse suurenemine ja väljaspool keskusel asuvate piirkondade vältimatu allakäik (Lang ja Görmar 2019). Tegelikult on Eesti väikelinnad ja maapiirkonnad lausa kahes mõttes

2.3. KESKUSE JA ÄÄREMAA KUJUNEMINE JA KUJUNDAMINE VIIMASE 30 AASTA JOOKSUL11

ääremaa – nad asuvad kaugel Eesti peamistest keskustest ja ühtlasi väga kaugel Euroopa tuumikpiirkondadest. See teeb ääremaastumise ümberpööramise veelgi raskemaks. Lisaks mõjutavad Eestit ka üleilmsed trendid nagu deindustrialiseerumine, automatiseerimine ja põllumajandussektori kahanemine (Raagmaa ja Noorkõiv 2013). Nõukogude Liidu kokkuvarisemisega kaasnes 1990ndatel kontsentreeritud majanduslik vapustus. Muja maailmas kümnendite jooksul toimunud ümberkorraldused tehti Eestis vaid paari aastaga. Töökohtade kadumine nii tööstussektoris kui ka põllumajandussektoris mõjutas tugevasti Kirde-Eesti tööstuspiirkondi, väikeseid monofunktsionaalseid tööstuslinnu üle Eesti ning Lõuna-Eesti põllumajanduspiirkondi – Viljandi-, Valga-, Võru- ja Põlvamaad. Kuna viimaste tugev põllumajandus toetas ka isikuteenuste ning nendega seotud tootja- ja haldusteenuste osutamist ümberkaudsetes piirkondades, mõjutas majanduse ümberkorraldumine neid piirkondi rängalt. Arvudes vähenes primaarsektori (peamiselt põllumajanduse) tööjõu osakaal Lõuna-Eesti maakondades 37%-lt 1990. aastal vaid 9%-le 2017. aastal. Hõivatute koguarv vähenes 91 400-lt 1990. aastal 61 400-le 2017. aastal, primaarsektoris 33 600-lt 5 600-le. Samal ajavahemikul vähenes tööhõive veel rohkem ainult Ida- Virumaal (üle 50%). Uusi töökohti on loodud teenindussektoris, eeskätt maaturismi valdkonnas (Raagmaa ja Noorkõiv 2013), mida toetab suvel hooajaliselt maal elamise tendents (mis hõlmab hinnanguliselt 5% Eesti elanikest – Ahas jt 2011). Seni ei ole uued teenimisvõimalused ometi kaugeltki korvanud struktuurset tööhõive vähenemist põllumajanduses.

here in Estonia and outside Estonia among the residents of Viljandi, Valga, Võru and Põlva county

Ehkki põllumajanduses toimusid peamised tööhõive muutused juba 1990. aastatel, ei ole hõive vähenemine siiani peatunud. Lõuna-Eesti nelja maakonna koguhõive on püsinud stabiilsena alates 2000. aastate algusest (63 000 töötajat 2001.

aastal), kuid elukoha lähedal on vähem töökohti, mistõttu on kasvanud tööalane pendelränne (joonis 2). Kui 2000. aastal töötas enamik Lõuna-Eesti maakondade töötavast elanikkonnast oma kodumaakonnas, siis 2011. aastaks töötas 23% väljaspool maakonda ja 7% väljaspool Eestit. See tähendab, et paljud pendelrändajad viibivad kodupiirkonnas ainult nädalavahetustel või veelgi harvem, mistõttu pikemas perspektiivis võivad ka nende pered sealt lahkuda. Majanduse ümberkorraldumine ning uued elukorralduslikud ja pendelrände mustrid toetavad rahvastiku vähenemise nõiaringi, viies oluliste avalike teenuste, sealhulgas koolide kadumiseni, mis omakorda süvendab rahvastiku vähenemist.

2.3.2 Maapiirkondade ja väikelinnade häbimärgistamine süvendab veelgi nende ääremaastumist

Inimkapitali kaoga seotud objektiivsete näitajate kõrval on ääremaastumisel ka selgelt subjektiivne mõõde. Eesti maapiirkondade ja väikelinnade sotsialismijärgse rahvastikukaoga käsikäes halveneb maapiirkondade kuvand, mis talupoegliku taustaga identiteedi tõttu on Eestis ajalooliselt olnud väga positiivne. Koos piirkondliku ebavõrdsuse süvenemise, põllumajandussektori kahanemise ja linnapiirkondade kiire kasvuga muutub ka maaelu tähendus. Praegu seostuvad maapiirkonnad ja väikelinnad vähem põllumajanduse ning enam puhkemajanduse ja turismiga (Raagmaa ja Noorkõiv 2013). Kuigi see suundumus toetab turistide ja maakodu ostjate ligimeelitamiseks idüllilise maaelu ja looduse kuvandi loomist, peegeldavad maapiirkondade ja väikelinnade sotsialismijärgset rahvastikukadu üha negatiivsemad kirjeldused, mis samastavad maapiirkondi ääremaaga.

Negatiivsel kuvandil on potentsiaal ääremaid häbimärgistada, mõjutades inimeste otsust neid paiku külastada, sinna investeerida või elama asuda, seeläbi ühtlasi süvendades ka objektiivset ääremaastumist (Plüschke-Altof 2017). See pärast on oluline mõista, kuidas tekivad kohakuvandid. Alates poliitikast ja turundusest kuni teadus- ja populaarkirjanduseni on avaliku arutelu laiema publikuni viimise eri platvormide seas väga oluline roll meediakanalitel. Demokraatlikus süsteemis on väga oluline küsimus, kes saab sõna ja keda kuulatakse. Ehkki ajakirjandusvabadus tagab kõigile ühiskonnaliikmetele võimaluse oma seisukohi väljendada ja Eesti on selle poolest rahvusvaheliselt kõrgelt hinnatud, näitab mõjukate Eesti ajalehtede ning arvamusiidrite ja ajalehetoimetajatega tehtud intervjuude diskursuseanalüüs (Plüschke-Altof 2017), et ääremaade kuvandit toodab arvamusiit. See koosneb peamiselt ajakirjanikest, teadlastest, poliitikute ning kultuuri- ja kunstiinimestest, kes esindavad linlikke institutsioone nagu meediaväljaanded, riigiasutused, ülikoolid või kultuuriasutused (umbes 86% autoritest, joonis 3). Ajalehtede suure lugejaskonna tõttu mõjutab eliidi arutelu[s regionaalarengu ja ääremaastumise üle esitatav maapiirkondade kuvand] ka otsustajaid ning maapiirkondade ja väikelinnade elanikke, kes aga ise on arutellu vähem kaasatud.

2.3. KESKUSE JA ÄÄREMAA KUJUNEMINE JA KUJUNDAMINE VIIMASE 30 AASTA JOOKSUL¹³

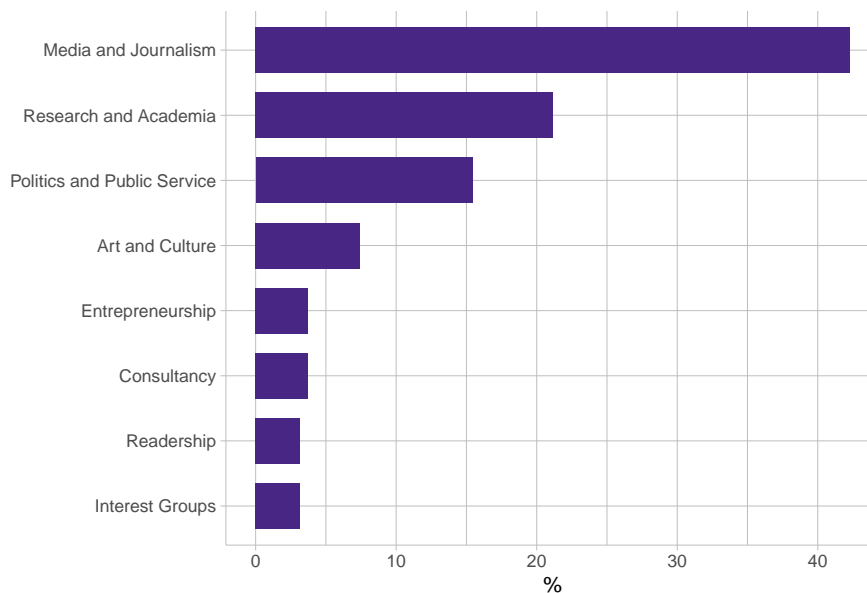

Figure 3: Who shapes rural images in Estonian print media?

Meedias seostatakse ääremaad enamasti maapiirkondadega (52% juhtudest), viidates konkreetsetele maakohtadele või maapiirkondadele üldiselt, jättes konkreetsed kohad nimetamata (vt joonis 4). Piirkondade polariseerumist peegeldab asjaolu, et paljudes artiklites kirjeldatakse ääremaana kogu Eestit väljaspool Tallinnat ja selle ümbrust. Harvem käsitletakse ääremaad globaalses või ELi kontekstis (42%) ja veel palju vähem kõneldakse linnalisest ääremaast (3%). Maapiirkondade samastamine ääremaaga võib olla nende jaoks häbimärk, sest ääremaad ei kirjeldata neutraalselt, vaid majanduslikult mahajäänu, geograafiliselt kauge, poliitiliselt sõltuva, institutsiooniliselt hõreda ja sotsiaalselt probleemseks. Mõnel juhul

võimendab maapiirkondade – või õieti mittelinnaliste piirkondade – ääremaakuvandit ka narratiiv, mis rõhutab ääremaa kogukondade vastutust kohaliku arengu (ja ühtlasi mahajäämuse) eest või kujutab neid omal süül läbikukkumise näidetena. Ajalehtede arvamuskirjeldustes viidatakse näiteks kohalikule „kolhoosimentaliteedile“ või irratsionaalsele vastuseisule „tänapäevase“ arengu suhtes. Seega maapiirkondi mitte ainult seostatakse ääremaaisusega, vaid pannakse neile ka vastutus, jättes mulje, et maal pole midagi head, nagu ütleb üks arvamusiikur. Kordamise kaudu muutub seos lugejaskonna ja laiema üldsuse silmis iseenesestmõistetavaks.

Figure 4. Where are peripheries located in Estonian print media?

Olgugi et meedias domineerib maapiirkondade negatiivne ääremaakuvand, on olemas ka vastudiskursus, mis toetub olemasolevatele maaelu positiivsetele tähendustele. Siia kuuluvad arvamuskirjeldused, mis kirjeldavad maapiirkondi Eesti rahva hällina ühes pärandkultuuri ja puhta loodusega või keskenduvad maaelu arengueeldustele, näiteks turismi või mahepõllumajandusliku toidutootmise vallas. Lisaks esitavad arvamuskirjeldused omaasüüliku läbikukkumise kuvandile vastukaaluks aktiivse toimetuleku parimaid näiteid. Teine strateegia on rõhutada kohaliku vastutuse piire, mille seavad mitmel tasandil (nt maailmamajanduses, riigihalduses, regionaalpoliitikas) toimivad sõltuvussuhted ja ääremaade eiramine Eesti neoliberaalse regionaalpoliitika tulemusena. Idüllilise maaelu ja kohaliku sõltumuse narratiividega püütakse veenda lugejaid, et riik peaks regionaalarengusse sekkuma. Nii kujutatakse maapiirkondade ja väikelinnade saatust kui „Eesti rahva elu ja surma küsimus”, nagu ütleb üks teine arvamuskirjeldus. See vastudiskursus aga on maapiirkondade kui omaasüüliku ääremaa häälmärgistamisega võrreldes siiski alaeindatud.

Maapiirkondade, väikelinnade ja tööstusjärgsete piirkondade ääremaastumine, nagu oleme seda siiani kirjeldanud, on kestnud juba kolmkümmend aastat. Maapiirkondade rahvastiku, töökohtade (eeskätt primaarsektoris) ja teenuste vähenemine on käivitunud ääremaastumise tsükli, mida käivitab üleilmne linnastumine ja nõukogudejärgne majanduse ümberkorraldamine. Need objektiivsed protsessid on läbi põimunud maapiirkondade muutuva kuvandi ja häälmärgistamisega, mille tulemusel maapiirkonda kui sellist samastatakse üha enam ääremaaga. Järgnev Eesti regionaalpoliitika ja kohaliku tasandi ääremaastumisevastaste strateegiate analüüs näitab, et neid omavahel põimunud protsesse on võimendanud kohaneutraalne, Euroopa piirkondliku konkurentsivõime tren-

de järgiv regionaalpoliitika, mis ei ole piirkondlikku ebavõrdsust vähendanud.

2.3.3 Konkurentsivõimel põhinev regionaalpoliitika ei ole piirkondade polariseerumist vähendanud

ELi ühtekuuluvuspoliitikas nihkus 2000. aastatel rõhk heaolu jaotavalt lähene-misviisilt konkurentsivõimel ja innovatsioonil põhinevale poliitikale ning samal ajal ehitati uutes liikmesriikides üles institutsioone ja kujundati poliitikat. Kui-gi piirkondliku toetuse peamised põhimõtted pandi paika juba 1990. aastatel, ei olnud nende rakendamiseks piisavalt raha. Seepärast olid 2000. aastatel suured ootuse seoses ELi vahenditest riikide ja piirkondade majandusse lisarahastuse saabumisega. Siiski ei ole enneolematult suur välisrahastus olnud piisav riigi-sisese piirkondlikku ebavõrdsuse leevendamiseks. Seda enam et kui Eesti 2004. aastal ELi astus, asuti ühtekuuluvuspoliitika eesmärgi rakendama tsentraalselt ja kohaneutraalselt.

Piirkondi ja nende arengut eristava kohatundliku lähenemise asemel käsitles Euroopa Komisjon Eestit ühtse tervikuna. See võimaldas ajada riiklikule ma-janduskasvule suunatud tsentraalset regionaalpoliitikat (Loewen 2018), milles Eesti on võrreldes teiste liikmesriikide ja eriti sotsialismijärgsete riikidega olnud edukas (Euroopa Komisjon 2017). Eduloo taga peitub aga tegelikult märki-misväärne ebavõrdsus riigi eri piirkondade vahel (Loewen 2018). Sellal kui üh-tekuuluvuspoliitika keskendub ka praegusel programmitöö perioodil piirkond-likule konkurentsivõimele ja innovatsioonile, on poliitika riiklikul tasandil ra-kendamine sageli kasulik linnapiirkondadele, eriti vähem arenenud riikides (Loewen ja Schulz 2019). Seepärast on ühtekuuluvuspoliitika pärast toimunud nihet vastuolus traditsioonilise ühtekuuluvuse käsitusega ning võib linnade ja maapiirkondade vahelise lõhe leevendamise asemel seda tegelikult hoopis süven-dada.

Pärast Eestis 15 aastat kestnud ühtekuuluvuspoliitika ajamist tuleb küsida, kas kohaneutraalse lähenemisega tasub jätkata. Seda enam, et iroonilisel kombel võidakse tsentraliseeritud regionaalpoliitika rakendamisel saavutatud edu tõttu Eestile järgmisel ELi eelarveperioodil (2012–2017) vähem vahendeid eraldada, sest tõenäoliselt Eesti kaotab senise vähem arenenud riigi staatuse. Kuna välis-vahendid on ka edaspidi Eesti regionaalarengu peamine ressurss, tuleb luua uusi võimalusi piirkondlikku arengusse sekkumiseks, ühtlustades regionaalpoliitikat ja muud valdkondlikku poliitikat.

2.3.4 Ääremaa-staatuse ja -kuvand piiravad koha konkurentsivõimet

Ääremaastumise objektiivsete ja subjektiivsete protsesside taustal, mida või-mendab konkurentsivõimel ja innovatsioonil põhinev regionaalpoliitika, on pal-jud Eesti maapiirkonnad ja väikelinnad asunud otsima võimalusi kohaliku aren-

gu edendamiseks. Põllumajanduse ja rasketööstuse väheneva osatähtsusega arvestades on 2000. aastate algusest peale ELi rahastamiskavadest muude strateegiatega seas toetatud maapiirkondade majanduse mitmekesistamist (nt LEADER). See hõlmab üha enam ka mainekujunduse strateegiaid (nt kohaturundust ja -brändimist). Kohalike arengukavade järgi loeb rõhuv enamik (2018. aasta seisuga 83%) Eesti valdasid mainekujundust üheks oma arengustrateegiaks. See hõlmab mainekujundusürituste korraldamist, omavalitsuse kuvandi jälgimist ja aktiivset kohaturundust. Ka riigi tasandil leidub maaelu positiivseid külgi esile tõstvaid laiemale avalikkusele suunatud mainekujundusalgatusi, teiste seas näiteks „Tule maale“ ja „Maale elama“ (Case Box 1).

CASE BOX 1 HERE

Kuid katseid parandada piirkondade konkurentsivõimet mainekujunduse abil pärsib seesama ääremaa- staatus ja -kuvand, millest maapiirkonnad püüavad vabaneda, nagu viitavad näiteks Kihnu saarel, Järvamaal, Mulgimaal ja Setomaal tehtud uuringud (Grootens 2018; Plüschke-Alt 2017). Kohalike otsustajate ja elanikega läbi viidud 66 põhjaliku intervjuu alusel selgitati välja kolm peamist mainekujunduse meetodit, mida kasutatakse Eesti ääremaadel: 1) kuvandi ümberpööramine, 2) enese (strateegiline) ääremaastamine ja 3) nähtavuse püüdlemine. Need ei ole alati teadlikud strateegiad, sest kuvandeid loovad meedia, turundusettevõtted ja poliitikakujundajad ning need tekivad ka tavadiskursuses. Sellegipoolest mõjutavad nimetatud strateegiad piirkonna tajumist kohalike elanike seas ja mujal ning seeläbi ka otsuste tegemist.

Kuvandi ümberpööramise kasutatakse ääremaisust „trumpkaardina“ (Grootens 2018). Nii väidavad kohalikud otsustajad näiteks Kihnus ja Setomaal, et just ääremaa staatus on võimaldanud neil maaelu idüllil ja kultuurilist pärandit säilitada. Tavapärane linna-maa hierarhia pööratakse pea peale, rõhutades maaelu positiivseid ja linnaelu negatiivseid külgi, nagu seda tegi näiteks intervjueritud Setomaa elanik, kelle arvates linnaelu iseloomustab „kuritegevus, narkomaania, liiklus ja [muu] selline jama“. Kuvandi ümberpööramise pooldajad on tihti väga teadlikud kohakuvandi tähtsusest. Näiteks Mulgimaal intervjueritud otsustaja märkis, et „asi ei ole niivõrd geograafilises asukohas, kuivõrd selles, kus me inimeste mõtlemises paikneme“. Enese strateegilise ääremaastamise puhul ei püüta ääremaakuvandit ümber pöörata, vaid kasutatakse seda ära, rõhutades kohalike võimaluste piiratust üldise ääremaastumisega võitlemisel, ja taotletakse toetust. Küsitakse kriitiliselt, kuidas peaksid omavalitsused parandama piirkondade konkurentsivõimet väga piiratud kohalike ressursidega, mis Mulgimaal intervjueritud kohaliku elaniku sõnul tegelikult tähendab „elamist peost suhu“. Kui aga ääremaaks olemist kogetakse nagu oldaks nähtamatu või „valge laik kaardil“ (Grootens 2018), näiteks Järvamaal, on peamine eesmärk „olla suurel pildil, suures plaanis“ (ibid.).

Samas aga pärsib ääremaastumine maapiirkondade võimalust mainekujunduse abil konkurentsivõimet suurendada. Kuigi kuvandi ümberpööramine ja nähtavuse püüdlemine on kooskõlas konkurentsivõimet taotleva kohaturunduse ideega, nõuab nende edukas rakendamine kultuurilisi, poliitilisi, majanduslikke ja inim-

ressursse, mis perifeersetes piirkondades sageli puuduvad. Seega seavad piiranguid koha ääremaa- staatusest tulenevad objektiivsed tegurid nagu rahapuudus, vähene inimkapital või ajakirjanduslike ja poliitiliste sidemete puudumine. Peale selle on omavalitsustel oht püsivaid kohalikke probleeme pisendada ja neist üle libiseda või luua õõnes kuvand, mis ei põhine kohalikul olukorral; samuti võib juhtuda, et nad reklaamivad kõiki maapiirkondi iseloomustavaid üldisi omadusi (Plüschke-Altöf 2017; Grootens 2018). Nii ei jää paljudel maapiirkondadel ja väikelinnadel muud üle, kui valida enese ääremaastamise strateegia. Ehkki see lähenemine kuvandikasutusele pakub võimalust avatult tegeleda kohalike probleemidega ning nõuda toetust ja rohkem ümberjaotamisele suunatud regionaalpoliitikat, muutub see ääremaa-kuvandi häbimärgistava toime (subjektiivsete tegurite) tõttu koormaks kohalikule arengule. Mainekujundus illustreerib seega konkurentsivõimel põhineva regionaalpoliitika paradokse piirkondliku ebavõrdsuse kontekstis, kus kohaliku arengu jaoks vajalikud ressursid on ebaühtlaselt jaotatud, ning nõuab ulatuslikumal ümberjaotamisel põhinevat poliitikat.

2.3.5 Regionaalpoliitika edendamine objektiivse ja subjektiivse ääremaastumisega võitlemise teel

Selgitasime, et Eestis on ääremaastumine mitmemõõtmeline ja -tasandiline protsess, mis mõjutab eriti maapiirkondi, aga ka riiki tervikuna. See hõlmab objektiivseid protsesse, sealhulgas valikulist väljarännet, majanduslangust ja osutatavate teenuste vähenemist. Lisaks aga mõjutab see ka maapiirkondade subjektiivset kuvandit, põhjustades regionaalse polariseerumise tõttu maapiirkondade vähest nähtavust ja territoriaalset häbimärgistamist. Selle vastu võitlemisel on Eesti regionaalpoliitikas järgitud neoliberaalseid suundumusi, püüdes kohaliku arengut edendada piirkondade konkurentsivõime ja innovatsiooni toetamise teel. Kuid riigi tasandil rakendatuna võib seesugune kohaneutraalne mittesekumispoliitika maaelu arengut hoopis takistada, eelistades lõppkokkuvõttes linnapiirkondi. Kuna peagi tõenäoliselt muutub Eesti staatus ELi ühtekuuluvuspoliitikas, avaneb võimalus arutada, kuidas arenguressursid võiksid jõuda ääremaadele. Seda arutelu soosides on lootust katkestada nõiaring, mis taastoodab suurte linnapiirkondade ja ülejäänud riigi omavahelist polariseerumist.

2.4 Autostumine ja ligipääsetatuvuse muutused Eestis

Peatükk 3

Loodusruum

Sissejuhatas

3.1 Looduskeskkonna kasutamine

3.2 Looduskeskkonna mõju inimestele ja ühiskonnale

3.3 Looduskeskkonna kujundamine avalikuks kasutuseks

3.4 Kaasarääkimise võimalused avaliku ruumi kujundamises

Peatükk 4

Linna- ja arhitektuurne ruum

Sissejuhatus

- 4.1 Avalik ruum ruumiloomes
- 4.2 Kultuuripärand ja ruumikvaliteet
- 4.3 Aktivism ruumiloomes
- 4.4 Ruumiandmete roll planeerimises

Peatükk 5

Tulevikustsenaariumid

5.1 Mitu kodu on mu kindlus

Kirjandus

Ahas, R. (2011). *Pendelrändest Eestis*, pages 186–196. Statistikaamet, Tallinn.
ISBN 978-9985-74-494-9.